

IRODALOM.

Vásárhelyi János: „Vasárnapról-vasárnapra“. Egyházi beszédek. 1937. Cluj-Kolozsvár. Minerva-nyomda. 344 oldal.

Ez a kötet új irányt jelöl az erdélyi protestáns igehirdetés történetében. Ez a megállapításunk nem a szerző egyébként általánosan ismert és elismert egyházi irodalmi működésének kijáró hódolat, nem is a közölt beszédek formai és művészi értékeinek elismerése óhajt lenni, hanem őszintén és tárgyilagosan leszűrt megállapítás, mely főképen e beszédek tartalmi értékeire vonatkozik. A protestáns igehirdetés s ezek között a református egyház szószéki irodalma sohasem szükölködött kimagasló alkotásokban. Mégis e század eleje óta a szószéki irodalom újabb és újabb felvirágzásával találkozunk, melyeknek mindenike egyuttal elméleti téren is új mesgyére lépett. Talán Ravasz Lászlót kell tartanunk az első, de mindenesetre a legkiválóbb uttörőnek azok között, akik a felvilágosodás elvilágiasító korszaka után föleszmélve, az igehirdetésben többet kívántak adni, mint szóvirágokat, puffogó frázisokat, „leveli béka“ jövendöléseket és nemzetiszintű lelkesedéseket. Ravasz már az evangéliumot úgy hirdeti, mint amely „komoly és életbevágóan fontos“ mondanivalókat hoz a mai ember számára is s következésképen az alapigét nem mint mottót, jeligét tekinti, hanem, mint *alap-igét*, melyet a prédikátornak nem kicifráznia és elfilozófálnia kell, hanem megmagyaráznia és alkalmaznia, azaz megmutatnia, ma és itt, hogy az elfutó idő eme apró részletében is miképen lesz életetadó szabály az időtlen és helyhez nem köthető igazság. Hogy emellett irálya az egyházi beszédet ismét olyan irodalmi műfajjá tette, mely méltán kér helyet az egyetemes irodalom akadémiáin is, az még csak növeli Ravasz érdemét.

Nagyot ugorva, Makkai Sándorban látjuk a másik új irányt jelző prédikátort. Makkainak, kétségtelenül nagy tehetsége mellett, Isten megadta azt a lehetőséget, hogy a püspök magasan álló s ezért

áttekintésre inkább alkalmas székéből a kisebbségi élet adottságai között tíz évig hirdesse az evangéliumot. Az alapige nála is *alap*, melynek világos kifejtését, még a helyzet kényszerítő hatása alatt egyébként nagyon is szimbolizálásra készítő kísértésekkel szemben is, elengedhetetlenül fontosnak tartja és gyakorolja. Emellett azonban olyan utbaigazitásokat talál a Bibliában, s azokat úgy magyarázza meg, hogy a „kisebbségi igehirdetés“ talán versenytárs nélküli jelességévé emelkedik.

S Vásárhelyi János teszi meg a következő lépést „Vasárnapról-vasárnapra“, című kötetében. S ez a cím teljesen kifejezi a kötet lényegét. Nemcsak azt jelenti ez a két szó, hogy szerzője ötlet-szerűen összegyűjtött beszéd-csokor helyett, az egyházi év jelentős ünnepeire készített átfogó beszéd-sorozatot, — nem is csak azt, hogy ez a beszéd-sorozat a téma kötelékeinél mélyebb belső összefüggésben tartozik egymáshoz, hanem főképen az ennek a kötetnek az *ujszerűsége*, hogy visszatér a középkorban használatos perikopához (azóta számtalan újabb perikopát dolgoztak ki a protestáns egyházak, bel- és külföldön egyaránt) s annak előírása szerint választja beszédeihez az alapigéket. A perikopa rendszer előnye (hátrányai mellett) főképen az, hogy a kereszténység alap-gondolatait sorra veszi s azok megmagyarázására kényszeríti a prédikátort. (*Alapgondolatot* irtunk, mert a középkor, minden állítólagos „sötétsége“ ellenére is, kevésbé volt dogmatikus, mint a reformáció után, a hitviták és konfessziók utáni korszak. Aki a kereszténység dogmáit akarja sorra venni, az sokkal inkább indulhat a Hiszekegy nyomán, semmint a középkori perikopa mesgyéjén.) Szerzőnek ebben az elhatározásában látjuk mi az új irányt. Mert hiszen igaz ugyan, hogy a református prédikátorok eddig is keresztények voltak igehirdetésükben is, de előttük célként mégis főképen a Biblia magyarázása állott, eleinte saját „tudományuk“, újabban a fölelevenített konfessziós hagyományok útján, s így szószéki munkájuk nem volt eléggé átfogó és nem volt eléggé szabad a hitviták szenvedélyében kissé eltolódott felekezetieskedés szempontjaitól ahoz, hogy a kereszténység *egész* (tehát közel kétezer esztendő) történetének kikristályosodott igazságait *teljesen* adhatta volna. Valahogy mintha hiányzott volna a protestáns igehirdetésből az az ezer esztendő, mely az Egyház virágkorának (500—1500 Kr. u.) sok tévedését, ugyanakkor azonban ezeknél sokkal több fejlődési értékét is adta a kereszténységnek. Szerző

százszázalékban református, egy jottányit sem enged az Institúciókból és a Heidelbergi Kátéból, ugyanakkor azonban teljesebbé, érthetőbbé és színesebbé teszi a református hitelveket azért, hogy az egyetemes keresztény gondolatot alapul, háttérül és megvilágosító fényforrással használja fel.

Egyuttal pedig ez a hatvankét beszéd élő bizonyásgtétel amellett, hogy a kereszténység igazságai nem csak „vasárnapi” igazságok, hanem olyan utbaigazitások, szabályok és törvények, melyekre életünket építenünk kell s melyeket ép úgy nem lehet figyelmen kívül hagyni, mint ahogyan a természet törvényeivel nem lehet sokáig dacolnia annak, aki élni kíván.

Nekünk, unitáriusoknak külön nagy tanulság ez a könyv. Meg kell látnunk, hogy az unitárizmust sem lehet elszakítani attól a négyszáz évtől, mely nemcsak mártirokat és alapítványtevőket, emlékünnepeket és költségvetéseket hagyott reánk, hanem gondolatokat, eszméket, igazságokat is, amely gondolatok és igazságok viszont szintén nem „ex machina” állottak elő a XVI. században, hanem a ma már kétezer s akkor még csak ezerhatszáz éves kereszténység természetes fejlődései voltak. Ma sem lehet csak úgy, kedvünk szerint, természettudományi, filozófiai, vagy társadalomtudományi elveket tenni a keresztény hagyományok helyére, mert egy ilyen mesterségesen előállított vallás legfeljebb a könyvtárak polcain találna befogadásra, a szívek bezárulnának előtte. Ehelyett inkább kövessük a nagy unitáriusok példáját, akik a keresztény igazságok alapján állva fejtették ki unitárius elveiket. Ahogyan Vásárhelyi János érthetőbbé, teljesebbé tette a református hitelveket az egyetemes kereszténység alapjára állva, azonképpen lenne teljesebb az unitárizmus, ha feltámasztanánk a „Kereszténység elvesztett fényé“-t („The lost Radiance of the Christian Religion“), amiről L. P. Jacks, az oxfordi unitárius bölcs irt meggondolkoztató sorokat.

A „Vasárnapról-vasárnapra” egyébként, mint irodalmi mű is olyan érték, hogy megvételét olvasóinknak joggal ajánlhatjuk.

Szent-Iványi Sándor.

Bangha—Ijjas: Egyetemes egyháztörténet. A Pázmány Péter Irodalmi Társaság kiadása. I. kötet „Az ősegyház“. Irták: Bangha Béla és Borbély István. II. kötet „Az egyházatyák kora“. Irtá: Loschert Kázmér.

A magyarországi, ujjászületésének korát élő római katoliciz-

mus új és a maga nemében korszerű könyveket ad olvasói kezébe, amikor nyolc kötetben be akarja mutatni „A keresztény egyház történetét“. Vastag foliánsok és részletkérdésekben elvesző szakmunkák helyett a modern külföldi irodalom felhasználásával írják meg és állítják egybe munkáikat Bangha Béla és Ijjas Antal vezetésével a magyar katolicizmusnak ismertnevű szorgalmas munkásai. Bangha Béla jezsuita páter a katolikus intranzigenciának ügyes harcosa, nemrégiben lepte meg az egész közvéleményt, a keresztény unió igen kényes kérdését tollára vevő közleményével. A köteteket élvezetes nyelven, természetesen mindenütt a katolikus egyház dogmai szempontjai figyelembentartásával írják meg, de ettől elvonatkoztatva, mások is haszonnal olvashatják. Kézikönyvek, melyek a művelt olvasó érdeklődésének a kielégítését akarják szolgálni. Kiállításukban és belső tartalmukban egyaránt hasonlatosak azokhoz a könyvekhez, melyekről angolul, mint „standard Books“ szoktunk emlékezni.

Az első kötetet a IV. század fordulóján Konstantin császár koránál fejezik be, amikor „a pogányság nem halt meg ugyan egyszerre, de halálra volt sebezve, és helyébe lassan, de biztosan, sokatigérően szállt fel a magasba egy új világtörténeti korszak szimboluma: Krisztus keresztje. A II. kötet végigvezet az egyházatyák korán el egészen addig az időig, melyről azt írja a szerző, a hanyatló római birodalomra vonatkoztatva: „Egy világkoloszsus nehezedett rá sokáig az ifju kereszténységre, annak papjaira és püspökeire. Most ez a koloszsus megdőlt, s az Egyház új bizalommal nézhetett egy új korszak, a népvándorlás korának rá váró gigászi feladatai elé.“

A többi kötetek is érdeklődésre tarthatnak számot, részünkre elsősorban is majd azok, ahol a római kereszténységnek a megszülető protestántizmussal való küzdelmeiről lesz szó.

Ferencz József.

KÜLÖNFÉ LÉK.

Olvasóinkhoz. *Folyóiratunk következő száma, a közbejövő nyári szünet miatt a szept.-októberi számmal egyszerre jelenik meg.*

Az U. I. T. választmányi ülése. Az U. I. T. 1937. május 25-én választmányi ülést tartott, melyen örömmel vették tudomásul az elnökség azon bejelentését, hogy Dr. Gál Kelemen a Társaság megbízása folytán megírta Jakab Elek életrajzát, részére írói tiszteletdíj és kiadási segély címen 10.000 lejt szavazott meg. Ugyancsak örvendetes tudomásul szolgált az a bejelentés is, hogy Márkos Albert tanár afia lefordította Dávid Ferenc: „De Dualitate“ c. művét, amelyet tanulmányozásra egy bizottságnak adtak ki. Ezekon kívül folyó ügyeket tárgyalt a választmány.

Új teológiai magántanár. Zoltán Sándor mártinuși-hom. szentmártoni lelkész-társunk április 21-én a Teol. Akad. Vizsg. Biz. előtt az újszövetségi szakcsoport tárgyaiból igen szép sikerrel letette a teol. tanári vizsgát. Mind a szaktárgyakban, mind a nyelvekben tanúsított jártasságával bizonyosságát adta, hogy a legsúlyosabb külső körülményeken is az erős akarat győzedelmeskedik. Április 22-én a vizsgáló-bizottság és a hallgatók előtt az urvacsora történeli kifejlődéséről megtartotta próbaelőadását is, minek alapján a vizsgáló bizottság az új-szövetségi tárgyakból teol. tanárnak minősítette. Örömmel üdvözljük lelkésztársunkat s Isten áldását kérjük további munkásságára!

Kereszt a református templomon. Budapesten a Margitszigettel szemben levő Dunaparton új, hatalmas városrész keletkezett. Itt épül egy nagyméretű, de stílusában a mi braşovi-brassói templomunkra emlékeztető új templom. A templom bejárata fölél nagy márvány-keresztet helyeznek el. Ez a kereszt sok vitára ad alkalmat. Sokan vannak mellette és ellene. Az egyházközségi előjáróság terjedelmes nyilatkozatban okolja meg eljárását. Mi úgy látjuk, hogy igen nagy súlyt és jelentőséget tulajdonítanak a keresztnek azok is, akik mellette, azok is, akik ellene vannak. Végre is a kereszt csak szimbolum. Az nem tesz egyetlen templomot